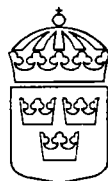

Lagutskottets betänkande

1989/90:LU24

Fotografifrågor

1989/90
LU24

Sammanfattning

I betänkandet behandlas två motioner (fp resp. vpk) vari begärs att reglerna om fotografers rättigheter till sina bilder skall integreras i upphovsrättslagen. Vidare behandlas en motion (fp) om lagstiftning rörande utnyttjandet av personbilder utan den avbildades tillstånd.

Företrädare för Nordiska fotografernas upphovsrättsråd har inför utskottet redovisat synpunkter på frågan om integrering av fotografirätten med upphovsrätten.

Utskottet avstyrker bifall till motionerna. Till betänkandet har fogats en reservation (fp, vpk) beträffande ställningstagandet till motionerna om fotografireglerna.

Motionerna

1989/90:L801 av Jan-Erik Wikström m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om integrering av fotografireglerna i upphovsrättslagen.

1989/90:L803 av Elisabeth Persson och Alexander Chrisopoulos (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i upphovsrättslagstiftningen att fotografilagen integreras i upphovsrättslagen och att fotografier därvid inte särbehandlas utan ges samma rättsskydd som andra bildverk.

1989/90:L804 av Bengt Harding Olson (fp) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att lämna förslag till lagstiftning om rätt till egen bild.

Rätt till fotografisk bild

Lagen (1969:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ger ett tidsbegränsat skydd åt den som skapat ett sådant verk. Upphovsrättslagen bygger liksom motsvarande lagar i de andra nordiska länderna på internationella konventioner.

Skyddet enligt upphovsrättslagen innebär att den som skapat verket har rätt att utnyttja detta ekonomiskt och har ett visst ideellt betonat inflytande över hur och i vilka sammanhang det används. Har flera medverkat vid tillkomsten av det skyddade verket har var och en av dem upphovsrätt. Så kan t.ex. vara fallet beträffande ett filmverk, där upphovsrätten kan tillkomma manusförfattare, regissör, producent, arkitekter, koreografer m.fl. Fotograferna som medverkar i en film åtnjuter dock inte något skydd enligt upphovsrättslagen utan deras rättigheter regleras av lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild.

Begreppen litterärt och konstnärligt verk i lagen är mycket vidsträckta. Till litterära verk räknas bl.a. skönlitteratur och beskrivande framställningar i ord såsom vetenskapliga arbeten och handböcker. Som konstnärliga verk räknas i princip alla former, där verk skapas i syfte att nå en konstnärlig verkan, t.ex. i bild, rörelse eller toner. Till denna grupp hör bl.a. målningar, alster av bildhuggarkonst, sceniska verk som teaterpjäser och koreografiska verk, musikaliska kompositioner både när de framförs och framträder i notskrift samt filmverk, både spelfilm och under vissa förutsättningar kortfilmer och journalfilmer.

För att en produkt över huvud taget skall anses som ett verk och därmed komma i åtnjutande av skydd enligt lagen måste den ha vad man brukar kalla verkshöjd. Samma sak kan också uttryckas så, att en produkt är ett verk, om den praktiskt sett inte har kunnat framställas av två personer oberoende av varandra. Utanför skyddet faller därför idéer och uppslag som flera kan tänkas komma på, vanliga nyhetsmeddelanden, vardagliga samtal, enklare nyttoföremål och andra prestationer av rutinmässig eller alldaglig karaktär.

Ett auktorverk kan framträda i många olika former. Det kan vara fixerat på ett materiellt underlag, dvs. i ett exemplar. Exemplar av verket är inte blott en bok eller en målning som kan ge en omedelbar upplevelse av verket, utan också en grammofonskiva, en filmremsa, en trycksats, en matris osv., som endast medelbart kan ge en sådan upplevelse. Verket kan också framträda i obeständig form, t.ex. i uppläsarens ord, i tonerna av ett musikstycke, i bilden på filmduken eller televisionsskärmen. Alla former vari verket framträder faller inom dess skyddssfär, även bearbetningar.

Upphovsrätt uppkommer utan några formaliteter, så snart upphovsmannen har gjort det skapade verket på något sätt tillgängligt för annan. En sådan uppkommen, ursprunglig upphovsrätt kan endast tillkomma den fysiska person som skapat verket. En juridisk person,

t.ex. ett filmföretag, kan inte vara upphovsman. Om upphovsmannen är anställd med uppgift att framställa upphovsrättsligt skyddade verk övergår åtminstone i viss omfattning upphovsrätten till arbetsgivaren. I vad mån rätten övergår beror på olika omständigheter, bl.a. innehållet i anställningsavtalet.

Upphovsmannens rätt att ekonomiskt utnyttja sitt verk innefattar en principiell ensamrätt att framställa exemplar av verket och att göra verket tillgängligt för allmänheten, t.ex. genom att framföra eller visa det offentligt och sprida exemplar av verket. Som framställning av exemplar anses bl.a. olika former av kopiering av verket.

Upphovsrättslagen innehåller också regler om s.k. närstående rättigheter, vilka ger bl.a. utövande konstnärer och fonogramproducenter ett visst skydd.

Skyddet för upphovsmän, utövande konstnärer m.fl. är i vissa avseenden inskränkt av hänsyn till allmänna eller enskilda intressen.

Den som gör intrång i de rättigheter som lagen ger upphovsmän och andra rättighetshavare kan dömas till straff och förpliktas utge skadestånd.

Upphovsmännens rättigheter enligt upphovsrättslagen gäller under en tid av 50 år räknat från upphovsmannens död. För verk som utgivits anonymt eller under en inte allmänt känd pseudonym räknas skyddstiden dock från det verket offentliggjordes.

Fotografers rättigheter till sina bilder regleras som nämnts inte i upphovsrättslagen utan i lagen om rätt till fotografisk bild. Lagen gäller alla typer av fotografiska bilder och således inte bara bilderna i en film. Liksom upphovsrättslagen har den nuvarande fotografilagen tillkommit i samarbete med Danmark, Finland och Norge och bygger på internationella konventioner.

Enligt huvudregeln i fotografilagen har den som framställt en fotografisk bild uteslutande rätt att genom fotografi, tryck, teckning eller annat förfarande framställa exemplar av bilden liksom att visa den offentligt. Fotografen har således en förfoganderätt till bilden, något som i huvudsak skyddar det ekonomiska värdet av bilden. Fotografilagen innehåller också regler om ett ideellt skydd av bilden.

För beställt fotografi gäller särskilda regler. Enligt 14 § fotografilagen tillkommer rätten till sådan bild beställaren, om inte annat uttryckligen har avtalats. Fotografen får dock på sedvanligt sätt ställa ut bilden i reklamsyfte, om inte beställaren förbjuder det. Även om fotografen har förbehållit sig rätten till ett beställt porträtt får beställaren låta ta in porträttet i tidning eller tidskrift eller i skrift med biografiskt innehåll, förutsatt att fotografen inte har gjort särskilt förbehåll mot det.

I sammanhanget kan nämnas att upphovsrätten till litterära och konstnärliga verk enligt upphovsrättslagen från början alltid tillhör den som har skapat verket. Detta gäller såväl den ekonomiska rätten att mångfaldiga verket m.m. som den ideella rätten. Den ekonomiska rätten kan emellertid enligt 27 § upphovsrättslagen överlåtas till annan. I fråga om beställd porträttbild gäller dock att upphovsmannen

inte får överlåta rätten till bilden utan tillstånd av beställaren eller dennes arvingar. Att exemplar av ett verk överläts innebär inte att upphovsrätten överläts.

Det upphovsrättsliga skyddet är enligt fotografilagen i regel 25 år från det år då bilden framställdes. Om fotografiet har ett konstnärligt eller vetenskapligt värde gäller skyddet under samma tid som enligt upphovsrättslagen, dvs. under fotografens livstid och 50 år därefter.

Användning av personbilder

Varje svensk medborgare är enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen (TF) tillförsäkrad rätten att i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underättelser i vad ämne som helst. Tryckfrihetens syfte anges i samma lagrum vara att säkerställa ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning. Ingridanden mot någon på grund av innehållet i en tryckt skrift kan ske endast i de fall TF medger det, och inskränkningar i tryckfriheten kan inte göras genom vanlig lag såvida inte TF tillåter det. Den som överskrider de gränser för yttrandefriheten som uppställs i TF gör sig skyldig till tryckfrihetsbrott enligt 7 kap. 4 och 5 §§. Av 7 kap. 4 § TF följer att bl.a. förtal och förolämpning i tryckt skrift — dvs. gärningar som i andra fall kan bestraffas som ärekränkingsbrott enligt 5 kap. brottsbalken — utgör tryckfrihetsbrott.

Yttrandefriheten i radio och TV garanteras inte av TF utan genom radioansvarighetslagen (1966:756) och ett ytterligare antal lagar på det radorättsliga området. I dessa författningar finns regler om bl.a. yttrandefrihetsbrott. Missbruk av yttrandefriheten i radio och TV kan medföra ansvar och skadeståndsskyldighet endast om gärningen innefattar yttrandefrihetsbrott, varmed avses de gärningar som anges i bl.a. 7 kap. 4 § TF. Till skillnad från TF har radioansvarighetslagen m.fl. författningar inte karaktär av grundlag, vilket innebär att yttrandefriheten i radio och TV kan inskränkas genom vanlig lag.

Ett grundläggande mål för den offentliga verksamheten skall enligt 1 kap. 2 § tredje stycket regeringsformen vara bl.a. den enskildes personliga välfärd. Generella lagregler om skydd för den personliga integriteten saknas emellertid, och varken TF eller någon annan författning innehåller bestämmelser som gäller integritetskränkande publicering av personbilder och andra uppgifter. Inte heller finns det några allmänna bestämmelser som ger en person rätt till skadestånd om ett fotografi eller annan bild av honom utan tillstånd utnyttjas på ett sätt som är kränkande för hans personliga integritet. I den mån bildanvändningen är ärekränkande kan dock ansvar enligt 7 kap. 4 § TF eller 5 kap. brottsbalken ådömas. Endast i kommersiella sammanhang har det ansetts erforderligt med ett särskilt skydd mot att personbilder används utan den avbildades tillstånd. Enligt lagen (1978:800) om namn och bild i reklam gäller sålunda att näringsidkare vid marknadsföring av varor, tjänster eller andra nyttigheter inte får använda framställning i vilken annans namn eller bild utnyttjas utan dennes samtycke. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot förbu-

det kan dömas till böter. Oavsett om förbudet överträtts uppsåtligt eller av vårdslöshet har den vars namn eller bild utnyttjats rätt till skadestånd.

På massmediaområdet har emellertid sedan länge funnits pressetiska regler om bl.a. publicering av personbilder. De nuvarande etiska reglerna som tillämpas av pressen, radio och TV innebär att man i massmedia skall avstå från publicitet som kan kränka privatlivets helgd, om inte ett oavvisligt samhällsintresse kräver offentlig belysning. I fråga om bildmaterial sägs vidare att bilder som kan kränka eller sår skall undvikas samt att bilder inte får förfälskas eller utges för att vara autentiska när de inte är det. Efterlevnaden av de pressetiska reglerna övervakas av Pressens opinionsnämnd och Allmänhetens pressombudsman. När det gäller sändningar i radio och TV har radionämnden att övervaka att programföretagen utövar sin sändningsrätt i enlighet med både radiolagen och företagets avtal med staten. Statens avtal med företagen föreskriver bl.a. att den enskildes privatliv skall respekteras i programverksamheten, om inte ett oavvisligt samhällsintresse kräver något annat.

Utredningsarbete

Den svenska upphovsrättslagstiftningen är sedan år 1976 föremål för en allmän översyn av upphovsrättsutredningen (Ju 1976:02). Också i övriga nordiska länder pågår liknande utredningsarbete. Upphovsrättsutredningen bedriver sitt arbete etappvis och har hittills avlämnat flera delbetänkanden som helt eller delvis lett till lagstiftning. I utredningens senaste betänkande, (SOU 1988:31) Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Delbetänkande 4 som behandlar enskilt bruk — institutionell exemplarframställning, anför utredningen att den i nästa etapp kommer att överväga bl.a. frågan om fotografirätten bör integreras i upphovsrättslagen.

Motionsmotiveringar

Rätt till fotografisk bild

I motion L801 av Jan-Erik Wikström m.fl. (fp) framhålls att fotografi-konsten är den enda form av konstnärligt skapande som särbehandlas i immaterialrättsligt hänseende och att fotograferna länge har hävdat att de bör ha samma skydd som andra bildskapare. Härtill kommer enligt motionärerna att den tekniska utvecklingen fört med sig att det numera är svårt att dra en klar gräns mellan fotografiska bilder och annan bildkonst. Dessutom har utnyttjandet av bilder ökat synnerligen kraftigt, och det är numera lätt att med datateknik ändra eller bearbeta fotografier. Motionärerna pekar också på de konsekvenser som upp-kommer då text och bild förekommer i ett och samma reportage.

Medan texten skyddas av upphovsrättslagen åtnjuter fotografen endast det svagare skydd som fotografiagen ger. En ytterligare omständighet som talar för att fotografireglerna bör integreras i upphovsrättslagen är att fotoagraernas ställning blivit svagare under åren samtidigt som beställarnas ställning stärkts; de sistnämnda är numera oftast företag och inte — såsom antogs då fotografiagen infördes — enskilda personer. Motionärerna framhåller också att åtskilliga länder utanför Norden, bl.a. Frankrike, Förbundsrepubliken Tyskland och Storbritannien, sedan länge haft fotografieregler i den upphovsrättsliga lagstiftningen och att tendensen i våra nordiska grannländer nu går i samma riktning.

Synpunkter liknande dem i motion L801 förs också fram i motion L803 av Elisabeth Persson och Alexander Chrisopoulos (båda vpk).

Användning av personbilder

I motion L804 av Bengt Harding Olson (fp) tas upp frågan om användningen i massmedia av personbilder utan den avbildades tillstånd. Motionären framhåller att det i ett rättssamhälle måste finnas ett starkt skydd för den personliga integriteten som också omfattar ett skydd mot att någon blir avbildad mot sin vilja och mot att personbilder sprids i inte önskvärd omfattning. Enligt motionären upplever åtskilliga människor det som obehagligt att bilder av dem utnyttjas i olika sammanhang medan andra har en annan inställning. I motionen anfördes flera olika exempel på fall då personer fotograferats och bilderna sedan används i massmedia för skiftande ändamål. Enligt motionären saknar Sverige till skillnad från exempelvis Förbundsrepubliken Tyskland, Italien, Schweiz och Österrike särskilda regler som förhindrar att personbilder används utan den avbildades tillstånd. Motionären framhåller att skyddet för personbilder fått ökad aktualitet genom det sätt på vilket massmedia numera utnyttjar bildmaterial utan tillbörlig respekt för privatlivets helgd. Det finns därför ett klart uttalat behov av regler mot i vart fall inte auktoriserat offentliggörande av personbilder som inte har ett oavvisligt allmänintresse.

Tidigare behandling

Rätt till fotografisk bild

Frågor rörande fotografers rättigheter har flera gånger tidigare behandlats i riksdagen, senast vid riksmötet 1987/88 med anledning av en motion med i huvudsak samma syfte som den nu aktuella. I sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1987/88:9 avstyrkte utskottet bifall till motionen med hänvisning till att spörsmålet övervägdes av upphovsrättsutredningen.

Integritetsskyddsutredningen tillkallades år 1966 för att främst överväga åtgärder mot de ökade risker för integritetskränkningar som den moderna tekniken för ljudupptagning och fotografering medför. Kommittén avlämnade år 1974 delbetänkandet (SOU 1974:85) Fotografering och integritet. I betänkandet föreslogs att bestämmelser skulle införas i brottsbalken om straff för den som olovligen fotograferar någon annan i hemmet eller på annan från allmän insyn skyddad plats. Vidare föreslog utredningen en särskild lag om TV-övervakning. På grundval av sistnämnda förslag infördes sedermera lagen (1977:20) om TV-övervakning. Kommitténs förslag om straff för olovlig fotografering ledde däremot inte till lagstiftning. Skälet härför var (se prop. 1975/76:194 s. 6) att det var svårt att ta ställning till vilka åtgärder som behövde vidtas mot olovlig fotografering, innan det gick att överblicka i vad mån det var möjligt att ingripa mot spridning av fotografier m.m. som rörde enskildas privata förhållanden, ett spørsmål som kommittén skulle överväga i ett senare skede av utredningsarbetet. Kommittén fullföljde sitt uppdrag i den delen genom framläggandet av betänkandet (SOU 1980:8) Privatlivets helgd. I betänkandet konstaterades att i kap. 2 § regeringsformen innehåller ett målsättningsstadgande om att det allmänna skall värna den enskildes privatliv men att svensk rätt saknar ett allmänt skydd för den enskildes integritet. Då kommittén försökte besvara frågan om hur målsättningen skulle uppfyllas kunde enighet inte uppnås. Fyra av kommitténs åtta ledamöter ansåg att den enskildes privatliv skyddas tillräckligt genom massmedias egen självsanering inom den dåvarande organisationen. En ledamot ville därutöver införa en särskild rätt till ekonomisk gottgörelse för den enskilde som drabbats och även ge personen i fråga möjlighet att föra skadeståndstalan vid allmän domstol. Tre ledamöter förordade lagstiftning som i huvudsak skulle innebära att de pressetiska normerna och självsaneringsorganens praxis upphöjdes till lag. I betänkandet redovisades de tre olika linjerna vid sidan av varandra.

Integritetsskyddskommitténs betänkande om privatlivets helgd remissbehandlades, varvid det visade sig att meningsskiljaktigheterna inom kommittén återspeglades i remissutfallet. Regeringen beslöt där efter att överlämna betänkandet jämte remissyttrandena till yttrandefrihetsutredningen som tillkallats år 1977 för att utreda frågor om en ny yttrandefrihetsgrundlag.

Yttrandefrihetsutredningen avlämnade år 1983 betänkandet (SOU 1983:70) Värna yttrandefriheten, vari framlades förslag till en ny yttrandefrihetsgrundlag. I betänkandet tog utredningen också upp de frågor som behandlats av integritetsskyddskommittén. Yttrandefrihetsutredningen konstaterade (se SOU 1983:70 s. 250 och 251) att kraven på en förstärkning av integritetsskyddet tycktes hänföra sig uteslutande till de journalistiska uttrycksformerna, nämligen press, radio och TV. Det missnöje som rädde riktade sig med andra ord mot den yttrandefrihet som skyddas genom tryckfrihetsförordningen och radioansvarighetslagen. Enligt yttrandefrihetsutredningen borde det allmänna lik-

som dittills visa förtroende för den självsanerande verksamheten. Utredningen påpekade härvidlag bl.a. att — även om pressetiken åsidosatts genom allvarliga integritetskränkningar — läget allmänt sett inte var oroväckande och att standarden i Sverige var högre än på många andra håll i världen.

Yttrandefrihetsutredningen avrådde bestämt från att man lagstiftningsvägen förstärker integritetsskyddet på något av de sätt som diskuterats inom integritetsskyddskommittén. De fina nyanseringar som krävs vid avvägningen mellan yttrandefrihetsintresset och integritetsskyddsintresset medförde, fortsatte utredningen, att ämnesområdet lämpade sig bättre för självsanering än för lagreglering, vilken nödvändigtvis skulle bli trubbig och trög såväl i fråga om normer som tillämpning. Inte heller ersättningslinjen kunde förordas av yttrandefrihetsutredningen.

Betänkandet Värna yttrandefriheten lades efter remissbehandling till grund för förslagen i proposition 1986/87:151 om ändringar i tryckfrihetsförordningen m.m. Förslagen i propositionen avsåg i huvudsak grundlagsskyddet för tryckta skrifter, medan yttrandefrihetsutredningens förslag om ändrade grundlagsregler för radio, TV, filmer m.m. inte togs upp i propositionen utan skulle beredas ytterligare under parlamentarisk medverkan. I propositionen (s. 44) berörde departementschefen den av utredningen övervägda frågan om kriminalisering av kränkningar av privatlivets fred e.d. Departementschefen ansåg att man mera bör lita till de regler som gäller inom pressens självsanerande verksamhet och motsvarande regler på radio- och TV-området än på lagstiftning. Att inskränka den grundlagsskyddade tryckfriheten och yttrandefriheten i övrigt utan att det fanns någon mera allmän uppslutning bakom detta var för departementschefens del otänkbart. Det var också svårt att göra den grannliga avvägning mellan yttrandefrihets- och integritetsskyddsintressena som måste göras om man skulle utforma en ansvarsbestämmelse. Inte heller såg departementschefen det som lämpligt att utöka möjligheterna att få ersättning så som föreslagits av en ledamot i integritetsskyddskommittén.

I samband med behandlingen av proposition 1986/87:151 avslog riksdagen på hemställan av konstitutionsutskottet i betänkandet KU 1987/88:36 bl.a. en motion vari framfördes önskemål om en översyn av gällande etiska regler och skadeståndsbelopp vid kränkningar av den enskildes integritet. Som skäl för ställningstagandet anförde konstitutionsutskottet att några åtgärder då inte var påkallade från statsmakternas sida i syfte att undvika publicitetsskador för enskilda. Det var emellertid angeläget att regeringen noggrant följer utvecklingen och om det skulle visa sig erforderligt återkommer med förslag till åtgärder. Vad som då bl.a. bör kunna övervägas var enligt konstitutionsutskottet ett genomförande av ett av yttrandefrihetsutredningen framlagt förslag till ändring av ärekränkningsreglerna.

Utskottet

I betänkandet behandlar utskottet två motioner vari begärs att de regler om fotografers rätt till sina bilder som för närvarande finns i fotografilagen skall integreras i upphovsrättslagen. Vidare behandlas en motion om lagstiftning till skydd mot att personbilder utnyttjas utan den avbildades tillstånd.

Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ger ett tidsbegränsat skydd åt den som skapat ett sådant verk. Skyddet innebär att den som skapat verket har rätt att i princip ensam utnyttja verket ekonomiskt genom att framställa exemplar av det och göra verket tillgängligt för allmänheten t.ex. genom att framföra eller visa verket offentligt och sprida exemplar av det. Upphovsmannen har också ett visst ideellt betonat inflytande över hur och i vilka sammanhang verket används. Skyddet för upphovsmannens rättigheter gäller under 50 år, som huvudregel räknat från upphovsmännens död.

Begreppen litterärt och konstnärligt verk i upphovsrättslagen är mycket vidsträckta och täcker bl.a. i stort sett samtliga konstarter. Lagen är dock inte tillämplig på fotografiska bilder utan fotografernas rättigheter regleras i en särskild lag, lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild. Skyddet för fotografiska bilder liknar i sina huvuddrag upphovsrätten. Sålunda har fotografen bl.a. en principiell ensamrätt att framställa exemplar av bilden och visa den offentligt. Vissa skillnader finns emellertid mellan regelsystemen. För beställda fotografier gäller t.ex. andra regler än för beställda konstverk. Vidare gäller skyddet för fotografisk bild som regel under 25 år från det bilden framställdes. För bilder med konstnärligt eller vetenskapligt värde är dock skyddstiden densamma som enligt upphovsrättslagen.

I motionerna L801 av Jan-Erik Wikström m.fl. (fp) och L803 av Elisabeth Persson och Alexander Chrisopoulos (båda vpk) yrkas att reglerna om fotografisk bild skall integreras i upphovsrättslagen. Som skäl för yrkandena framhåller motionärerna bl.a. att det numera är svårt att dra någon klar gräns mellan fotografier och verk som skyddas av upphovsrättslagen samt att fotograferna i dag har svårt att hävda sina rättigheter gentemot dem som beställer fotografier.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det finns skäl som talar för att tillämpningsområdet för upphovsrättslagen bör vidgas till att omfatta även fotografier. Enligt vad utskottet inhämtat kommer upphovsrätsutredningen också att i sitt slutbetänkande, som beräknas bli avlämnat i mitten av april i år, föreslå att regler om fotografier förs in i upphovsrättslagen. I avvaktan på remissbehandlingen av förslaget och regeringens ställningstagande till spörsmålet anser utskottet att några uttalanden från riksdagens sida i ämnet inte är erforderliga. Utskottet avstyrker därmed bifall till motionerna L801 och L803.

I motion L804 av Bengt Harding Olson (fp) tas upp frågan om användningen i massmedia av personbilder utan den avbildades tillstånd. Motionären framhåller att det i ett rättssamhälle måste finnas ett starkt skydd för den personliga integriteten som bl.a. omfattar ett skydd mot att någon blir avbildad mot sin vilja och mot att personbil-

der sprids i inte önskvärd omfattning. Enligt motionären upplever åtskilliga människor det som obehagligt att bilder av dem utnyttjas i olika sammanhang medan andra har en annan inställning. Vidare hävdas att skyddet för personbilder fått ökad aktualitet genom det sätt på vilket massmedia numera utnyttjar bildmaterial utan tillbörlig respekt för privatlivets helgd. Det finns därför ett klart uttalat behov av regler mot i vart fall inte auktoriserat offentliggörande av personbilder som inte har ett oavvisligt allmänintresse.

Som motionären påpekar saknas i Sverige generella lagregler om skydd för den personliga integriteten, och varken tryckfrihetsförordningen (TF) eller någon annan författning innehåller bestämmelser som gäller integritetskränkande publicering av personbilder och andra uppgifter. Inte heller finns det några allmänna bestämmelser som ger en person rätt till skadestånd om ett fotografi eller annan bild av honom utan tillstånd utnyttjas på ett sätt som är kränkande för hans personliga integritet. I den mån bildanvändningen är ärekränkande kan dock ansvar enligt 7 kap. 4 § TF eller 5 kap. brottsbalken ådömas. Endast i kommersiella sammanhang har det ansetts erforderligt med ett särskilt skydd mot att personbilder används utan den avbildades tillstånd. Enligt lagen (1978:800) om namn och bild i reklam gäller sålunda att näringsidkare vid marknadsföring av varor, tjänster eller andra nyttigheter inte får använda framställning i vilken annans namn eller bild utnyttjas utan dennes samtycke. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot förbudet kan dömas till böter. Oavsett om förbudet överträtts uppsåtligen eller av vårdslöshet har den vars namn eller bild utnyttjats rätt till skadestånd.

På massmediaområdet har sedan länge funnits pressetiska regler om bl.a. publicering av personbilder. De nuvarande etiska reglerna som tillämpas av pressen, radio och TV innebär att man i massmedia skall avstå från publicitet som kan kränka privatlivets helgd, om inte ett oavvisligt samhällsintresse kräver offentlig belysning. I fråga om bildmaterial sägs vidare att bilder som kan kränka eller såra skall undvikas samt att bilder inte får förfälskas eller utges för att vara autentiska när de inte är det.

I likhet med motionären anser utskottet att det inte är godtagbart att bilder av personer utnyttjas på ett sätt som kränker den personliga integriteten. Om man lagstiftningsvägen skall ge enskilda skydd mot integritetskränkande publicering av bilder kräver det emellertid en inskränkning av den grundlagsskyddade tryckfriheten och informationsfriheten. Att genomföra en sådan lagstiftning är — som framhålls av departementschefen i proposition 1986/87:151 om ändringar i tryckfrihetsförordningen m.m. — otänkbart så länge som det inte finns någon mera allmän uppslutning bakom detta. Av redogörelsen ovan under avsnittet Tidigare behandling framgår att frågan om en förstärkning av integritetsskyddet när det gäller personbilder övervägts i olika sammanhang under senare år utan att enighet kunnat uppnås om en lösning. Enligt utskottets mening är det för närvarande föga troligt att en förnyad översyn av spörsmålet skulle ge ett annat resultat än det att oenigheten kvarstår. Utskottet kan därför inte finna att motionen bör

föranleda någon riksdagens vidare åtgärd. I linje med vad konstitutionsutskottet framhöll år 1988 (se bet. 1987/88:KU36) vid behandlingen av en motion om integritetsskydd utgår lagutskottet från att regeringen noga följer utvecklingen på området och tar de initiativ som kan visa sig bli erforderliga. Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L804.

1989/90:LU24

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *fotografirätten*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:L801 och 1989/90:L803,
res. fp, vpk
2. beträffande *utnyttjande av personbilder*
att riksdagen avslår motion 1989/90:L804.

Stockholm den 3 april 1990

På lagutskottets vägnar

Rolf Dahlberg

Närvarande: Rolf Dahlberg (m), Lennart Andersson (s), Owe Andréasson (s), Ulla Orring (fp), Martin Olsson (c), Inger Hestvik (s), Allan Ekström (m), Bengt Kronblad (s), Gunnar Thollander (s), Lena Boström (s), Elisabeth Persson (vpk), Elisabet Franzén (mp), Anita Jönsson (s), Gunilla Anersson (s), Charlotte Cederschiöld (m), Lola Björkquist (fp) och Karin Starrin (c).

Reservation

Fotografirätten (mom. 1)

Ulla Orring (fp), Elisabeth Persson (vpk) och Lola Björkquist (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "och L803" bort ha följande lydelse:

I likhet med motionärerna anser utskottet att det finns starka skäl för att reglerna om fotografers rättigheter till sina bilder bör föras in i upphovsrättslagen. Från principiella utgångspunkter kan det sålunda hävdas att det i dag inte finns någon anledning till att fotografkonsten skall särbehandlas i förhållande till andra former av skapande verksamhet. Av betydelse är också att fotografier nu för tiden utnyttjas i en helt annan omfattning än då fotografilagen kom till. Härtill kommer att flera betydande fördelar skulle uppnås genom en sådan integrering. Den tekniska utvecklingen har medfört att det i dag ofta är svårt att dra en klar gräns mellan fotografier och annan bildkonst. Med en

integrering skulle sådana gränsdragningsproblem elimineras liksom också de problem som uppkommer då text och bild förekommer i ett och samma verk. Enligt vad som framkom då företrädare för Nordiska fotografernas upphovsrättsråd inför utskottet redovisade sina synpunkter på spörsmålet finns det också flera andra starka skäl för en integrering.

Med hänsyn till det anförda ser utskottet med tillfredsställelse att upphovsrättsutredningen enligt inhämtade uppgifter kommer att i sitt slutbetänkande föreslå att fotografirätten integreras i upphovsrättslagen. Med hänsyn till frågans vikt vill utskottet understryka det angelägna i att regeringen snarast möjligt framlägger en proposition på grundval av förslaget. Vad utskottet sålunda anført bör riksdagen med anledning av motionerna L801 och L803 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *fotografirätten*

att riksdagen med anledning av motionerna 1989/90:L801 och 1989/90:L803 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført om integrering av fotografireglerna i upphovsrättslagen.

0